

18 augustus 1917

In De Toorts bestrijdt Van Es het politiek inzicht van Huysmans in de Vlaamse Beweging in een artikel "De aap uit de mouw" geheten. Wij ontlenu er het volgende aan:

Liberalen en socialen hopen door Wallonië Vlaanderen te ontvoogden van het klerikalisme. De klerikalen hopen door Vlaanderen de liberale en sociale duivel in Wallonië gekneveld te houden. Alle drie kunnen ze nooit gelijk krijgen. Toch dansen ze alle drie hun politieke heksendans op het door het lange trappen verdoofde lichaam van Vlaanderen. Ieder voor zich lachend, dat zij de andere beetneemt. Maar Vlaanderen is aan het ontwaken en slingert straks alle drie de heksen met de koppen tegen elkaar in een rommelhoek.

In de moderne tijd is vooruitgang en democratie bezig, zich van het geloof los te maken. Ook in Roomse streken ontstaat democratie. In steden van het haast volkomen katholieke Hollandse Limburg en Noord-Brabant zijn linkse meerderheden bestaande uit katholieken. Nu de schoolstrijd in Noord-Nederland uit is, is het uitsluitend dogmatisch bindmiddel onvoldoende, om gelovigen bijeen te houden. De katholieke partij zelf scheurt in een democratisch en een reactionair deel.

Indien Vlaanderen gered wil worden, dan moeten liberalen en socialen in Vlaanderen beseffen, dat hulp uit Wallonië gekocht wordt met verknechting van het Vlaamse volk aan Wallonië en het Franskiljons België en dus aan Frankrijk. Dat de vooruitgang en democratie vooruit schrijdt over de wereld in alle landen en nooit geblust kan worden. Dat zij als liberalen en socialen misschien tijdelijk, nadat de overwinning zal zijn bereikt en Vlaanderen vrij is, op miskenning zullen stuiten bij hun Vlaamse katholieke

medeburgers, maar dat dit tenminste Vlaamse katholieken zijn, d.w.z. in de grond broeders naar afkomst en zeden. Terwijl een Vlaming, of hij liberaal of sociaal is, immer van een vreemde – verfranse – regering een veel erger knechtschap zal moeten dulden.

Als door en door liberaal ben ik ervan overtuigd, dat de redding van Vlaanderen alleen kan komen van de vrijheid van Vlaanderen. Slechts Vlaams onderwijs, regering en bestuur, kan het Vlaamse volk opvoeren tot hoger leven. Wat voor nut heeft een liberaal of sociaal bewind in België voor Vlaanderen, wanneer het Frans is? Het imperialisme is niet uit te roeien, of dit Duits autocratisch, Engels parlementair, Amerikaans presidentieel of Frans republikeins, Belgisch klerikaal of Huysmans sociaal is, wanneer er niet een gewaarborgde autonomie bestaat omvattend het gehele eigen leven van het Vlaamse volk.

25 augustus 1917

In Vrij België gaat A. W. voort met zijn pleidooi voor de vorming van afzonderlijke Vlaamse en Waalse eenheden in het Belgische leger. Hij noemt als voorbeeld verschillende landen, waar ook de nationaliteiten hun eigen regimenten hebben, Zwitserland, Oostenrijk en Engeland.

“Een groep katholieke Vlamingen” te Utrecht had aan Tijd en Centrum een artikel aangeboden ter bestrijding van een artikel van de heer Aug. Bruynseels, afgevaardigde van kardinaal Mercier in Nederland, in de bladen. De heer Bruynseels verdedigde daarin de kardinaal tegen het verwijt, dat hij tegen de Vlaamse Beweging strijdt. Tijd en Centrum weigerde echter het stuk. Men kan het nu in De Toorts lezen.

26 augustus 1917

Een Belgisch protest.

Havre, 25 augustus. De Belgische regering tekent op de volgende wijze verzet aan tegen de bestuurlijke scheiding.

De akten der Haagse conferentie tekenend, heeft Duitsland zich verbonden behoudens het geval van volstreckte onmogelijkheid om de geldende wetten in bezette gebieden te eerbiedigen. De Duitse overheid in België maakte op 25 maart jongstleden een besluit openbaar, dat de conventie van Den Haag overtreedt, doordat het in België twee bestuursgebieden vormt. Die beschikkingen, bijeengenomen, zijn de kroon op het volslagen overhoop werpen van de Belgische wetten, die het bestuursstelsel van het land bepalen en doen ernstig afbreuk aan de nationale constitutie. Deze toch heeft België in provincies verdeeld en Brussel tot hoofdstad gemaakt. De Duitse besluiten vervangen de verdeling in provincies, door een verdeling in groepen van provincies, welke de grondwet niet kent. Ze rukken een der provincies uiteen en stellen twee hoofdsteden in plaats van een in.

Wel ver dat er een onoverkomelijk beletsel is om de bestuurslichamen binnen de lijnen, door de grondwet en de Belgische wetten getrokken, in stand te houden, beogen de maatregelen die daarop inbreuk hebben gemaakt, niets anders dan de belangen van Duitsland ten nadele van België te dienen door te trachten onder de Belgen een scheuring teweeg te brengen. De hoogste Belgische overheden, die in het bezette land zijn gebleven, hebben al krachtige protesten laten horen. De leden van de wetgevende kamers, en van de geestelijkheid, rechters, advocaten, de gemeenteraad van Antwerpen en ambtenaren hebben de Duitse overheid eenstemmig herinnerd aan de eerbied, verschuldigd aan de internationale verplichtingen. De departementale ambtenaren, die door de Duitse besluiten worden getroffen, hebben bijzonder

krachtig hun stem laten horen. Enige van hen hebben het zelfs hun plicht geacht om ontslag te vragen om zodoende van de gevoelens kond te doen, die de Belgische ambtenaren bezielen.

Hun houding is ons land op een nieuwe hardvochtigheid te staan gekomen, die tegen het beginsel van het volkenrecht indruist. De Duitse regering heeft die ambtenaren het recht ontzegd om hun diensten te weigeren.

Ze heeft hen in hechtenis laten nemen en naar Duitsland gebracht, ofschoon de protocollen van de conventies van Brussel van 1874 en Den Haag van 1899 vaststellen, dat de rijken overeen zijn gekomen voor de ambtenaar in bezet land de rechten voor te behouden om zijn ambt opnieuw op te nemen of dit te weigeren, als de bezetter hem dat vraagt hetzij nog op zijn bereidverklaring om het uit te oefenen terug te komen.

Toen in het begin van de Duitse bezetting de Belgische ambtenaren werden uitgenodigd om in functie te blijven, vermeldde de formule, waarmee ze instemden, eenvoudig hun recht om zich van hun ambt te ontdoen, indien de conventies van Den Haag door de Duitse overheid niet zouden worden nageleefd.

Ziehier de formule: "Ik onderteken en beloof hierbij erin toe te stemmen om mijn functies overeenkomstig de conventie van Den Haag loyaal en toegewijd te vervullen alsmede niets te ondernemen en alles na te laten wat het ententebestuur in het bezette deel van het Belgische gebied zou kunnen schaden."

Bovendien heeft in een nota van januari 1915 met instemming van baron von Bissing aan de voorzitter van het burgerlijk bestuur van Hasselt gericht en ter voorlichting aan alle Belgische departementen medegedeeld, dr. von Sandt, hoofd van het burgerlijk bestuur bij de

gouverneur-generaal in België verklaard, het geheel aan de Belgische ambtenaren over te laten om vrij te beslissen, of ze van mening zijn, de uitoefening van hun ambt te kunnen overeenbrengen met hun plichten jegens de Belgische staat. Daarin werd hen verder verzekerd, dat diegenen onder hen, die het zouden neerleggen, zelfs na de loyaliteitsverklaring te hebben ondertekend, niet de minste benadeling zouden te duchten hebben, afgezien van het verlies van bezoldiging, indien ze niet op andere wijze te kort zouden zijn geschoten in de verplichtingen van hun taak noch de belangen van het Duitse bestuur zouden hebben geschaad.

Deze nota had overeenkomstig het volkenrecht nadrukkelijk en overvloedig aan de ambtenaren de rechten toegekend, die ze overigens aan de bestaande conventies ontleenden.

Tegenover de stelselmatige en barre schending van het internationale recht, zoals de aan de kaak gestelde feiten moeten worden omschreven, protesteert de Belgische regering plechtig tegen de bestuurlijke scheiding, welke de bezettende macht zich inspant in België te vestigen. Tegenover de daden van geweld, waarvan de ambtenaren het doelwit zijn, die, onbetwistbaar in hun recht, de hand niet wensen te lenen tot wat ze terecht een verkeerde en ongerechtvaardigde maatregel achten, brandmerkt de Belgische regering deze nieuwe overtreding van het volkenrecht voor het aangezicht van de regeringen der geallieerden en onzijdigen, die de conventie nopens de wetten en gebruiken van de oorlog te land ondertekend hebben.

30 augustus 1917

De Raad van Vlaanderen.

Berlijn, 30 augustus. Dr. Michaelis, de rijkskanselier, heeft te Brussel een afvaardiging van de Raad van Vlaanderen ontvangen, die hem met een lange toespraak begroette. De rijkskanselier herinnerde in zijn antwoord aan de verklaringen, die de Raad van Vlaanderen bij zijn bezoek te Berlijn, de 3^e maart van dit jaar, door zijn (Michaelis') ambtsvoorganger waren gedaan en verklaarde, dat er in het standpunt van de rijksregering geen verandering gekomen was.

2 september 1917

Havre, 1 september. Generaal De Ceuninck, Belgisch minister van oorlog, heeft twee omzendbrieven met betrekking tot het Vlaams openbaar gemaakt. In de eerste dringt hij aan op het nakomen van de verschillende maatregelen, die bestemd zijn om de rechtmatige wensen der Vlaamse soldaten te bevredigen. Hij is van oordeel dat het onduelbaar is dat de officieren zich niet met de soldaten in hun moedertaal kunnen onderhouden over gewone kwesties van de dienst.

In de tweede uit hij de wens om uit het leger alle propaganda te weren welke de Belgen zou kunnen verdelen ten koste van hun vaderland. De minister herinnert aan de voorschriften nopens het gebruik van het Vlaams in de trainingscentra. De leerlingen moeten worden ingedeeld volgens de taal, die ze spreken en het onderwijs moet in deze taal worden gegeven. De training der troepen moet in de beide talen geschieden, terwijl alle geschriften in de twee talen moeten opgesteld zijn.

De minister neemt maatregelen tegen antinationale propaganda; hij brengt ter kennis van het leger dat strengere maatregelen zullen worden getroffen, ten opzichte van elke militair of aan het leger verbonden persoon tot welke rang hij ook behoort, die op deze of gene wijze door geschriften, uitlatingen of in bijeenkomsten de

goede verstandhouding, welke tussen alle leden van het leger moet bestaan, poogt te verstoren. Vandaar dat elke agitatie, van welke aard ze ook is, strikt moet worden vervolgd.

Tenslotte trekt de minister de aalmoezeniersopdracht in, welke aan pastoor Van der Meulen was verleend, wegens het verspreiden aan het front van een dagblad, dat tendentieuze artikelen bevatte, die de Belgische staatsinstellingen zouden kunnen aanranden en de goede verstandhouding, die tussen de personen in het leger moet bestaan, schaden; ten tweede wegens het feit, dat hij de overweldiger van ons land, die er naar streeft tweedracht onder de Belgen te zaaien, aldus in staat heeft gesteld zich van deze door en door anti-vaderlandslievende artikelen te bedienen om ze te plaatsen in een Vlaams blad, dat in een kamp van Belgische gevangenen onder gezag van de Duitse autoriteiten verschijnt. Pastoor Van der Meulen zal in zijn hoedanigheid van hospitaalsoldaat naar de tuchtcompagnie op het eiland Cézembre worden overgeplaatst.

4 september 1917

Boeken.

Van Prof. Dr. Leo Van Puyvelde is bij P. N. Van Kampen & Zoon te Amsterdam een Franse brochure verschenen over de Vlaamse zaak. Ze bestaat uit twee vertaalde Nederlandse stukken; de rede, op de verjaardag van de koning van België te 's Gravenhage voor de Belgen gehouden en een opstel, in oktober 1916 verschenen in De Gids. Reeds verscheen van Van Puyvelde bij Van Kampen een antwoord in het Nederlands op de vraag: "waarom vooraanstaande Vlamingen niet meedoen met hen die, gedurende de bezetting van hun land, de taalstrijd hervatten": - een zaak, aangeduid als "het keerpunt" der Vlaamse beweging.

Ziehier nu L'Orientation nouvelle du mouvement flamand: de twee genoemde opstellen met een voorrede.

Leo Van Puyvelde herinnert er in deze laatste aan, dat de "Vlaamse Beweging" aanvankelijk een zuiver letterkundig en geschiedkundig karakter had en de werkzaamheid zich later verplaatste en uitbreidde en voornamelijk op wetgevend gebied kwam.

Doch nu is er wat anders gekomen, ten gevolge van en ondanks de overweldiging. "Enige verdwaalde Vlamingen" – Van Puyvelde heeft reeds enige tijd tegen hun gezindheid gewaarschuwd om uit de bebloede handen van de vijand, die hun land bezet hield en martelde, de verwezenlijking te aanvaarden van enige punten van hun taalprogramma.

Zelf Vlaming, zelf gebonden aan de Vlaamse Beweging, man van studie, zonder enig politiek gezag; moet Van Puyvelde thans nog ernstiger waarschuwen en doet dit met kracht.

De Daily Telegraph zegt in een bespreking van het protest van de Belgische regering tegen de door de Duitsers ingevoerde bestuurlijke scheiding onder meer:

Aan het denkbeeld van een verdeling van België in twee bestuursgebieden is het eerst uiting gegeven in april van het vorig jaar, toen von Bethmann Hollweg aan de zogenaamde Raad van Vlaanderen mededeelde, dat Duitsland "het lang verdrukte Vlaamse ras niet weer aan verfransing kon overlaten."

Het Engelse blad noemt dat "walgelijke huichelarij", die de grondtoon is van de nog steeds voortgezette poging om de Vlaamse bevolking van België te verleiden tot ontrouw tegen hun vaderland. Het doel dat de Duitsers daarmee beogen is blijkbaar om – indien ze niet in staat zijn geheel België te behouden – ten minste te trachten

Vlaanderen en Antwerpen, waar zij de meeste waarde aan hechten te krijgen.

5 september 1917

Van de verordening betreffende de ambtelijke taal in Vlaanderen, door de Duitse overheid in België uitgevaardigd, luidt het eerste artikel zo:

In het Vlaams bestuurlijk gebied is de Vlaamse taal de uitsluitende ambtelijke taal van alle overheden en beambten van de staat, de provincies en de gemeenten, evenals van hun inrichtingen en gestichten, met inbegrip van de onderwijsgestichten en onderwijzende personen.

Voor de gerechtelijke overheden blijft het tot nader order bij de bestaande bepalingen. Eveneens wordt aan de bepalingen over de voertaal der onderwijsgestichten niet geraakt.

In artikel 4 der verordening wordt gezegd:

In de gemeenten Anderlecht, Kuregem, Brussel, Elsene, Etterbeek, Sint-Gillis, Sint-Pieters-Jette, Sint-Joost-ten-Node, Koekelberg, Laken, Sint-Jans-Molenbeek, Schaarbeek, Ukkel, Vorst, kan voorlopig ook de Franse taal worden gebruikt tegenover zulke privépersonen, die zich van die taal bediend hebben. Ook kan in die gemeenten aan de openbare mededelingen, bekendmakingen en opschriften een Franse vertaling worden toegevoegd.

7 september 1917

Naar aanleiding van het door kardinaal Mercier uitgevaardigd verbod om examen te laten afnemen van leerlingen, die dit jaar voorbereid zijn tot onderwijzer(es) bij het lager onderwijs, is de volgende

verordening in het Wet- en Verordeningsblad voor de bezette streken van België verschenen:

Ter wijziging van het koninklijk besluit van 21 september 1884 is toegevoegd: Bijaldien voor de samenstelling van de jury, de vier leden niet in gelijken getale kunnen worden aangeduid onder leerkrachten van het openbaar en van het vrij onderwijs, mogen leerkrachten van het vrij onderwijs worden aangesteld in plaats van leerkrachten van het openbaar onderwijs en omgekeerd.

In geval geen geestelijke leerkracht zitting heeft in de jury voor het afnemen van het examen in de godsdienst en in de zedenleer, zal het examen in dat vak niet plaats hebben. Het kan evenwel naderhand afgenomen worden, zodra de vereiste leerkrachten beschikbaar zijn.

10 september 1917

De Toorts bespreekt de verbanning van de Vlaamse pastoor Van der Meulen naar het eiland Cézembre, waar onze correspondent te Havre melding van gemaakt heeft. Onze lezers herinneren zich, dat Van der Meulen naar de tuchtcompagnie op het eiland verbannen is “wegen het verspreiden aan het front van een dagblad, dat tendentieuze artikelen bevatte, die de Belgische staatsinstellingen zouden kunnen aanranden en de goede verstandhouding, die tussen de personen in het leger moet bestaan, schaden; ten tweede wegens het feit, dat hij de overweldiger van België, die er naar streeft tweedracht onder de Belgen te zaaien, aldus in staat heeft gesteld zich van deze door en door anti-vaderlandslievende artikelen te bedienen om ze te plaatsen in een Vlaams blad, dat in een kamp van Belgische gevangenen onder gezag van de Duitse autoriteiten verschijnt.”

De Toorts acht het waarschijnlijk, dat dr. Van der Meulen zijn straf te danken heeft aan artikelen in Het Limburgsch Studentenblaadje. Een van die artikelen, overgenomen door De Toorts in haar nummer van 26 mei, begon zo:

“Is er wel een toestand uit te denken, die hachelijker is dan de onze, Vlamingen, die in het leger zijn?” Aan het slot van het artikel schrijft pastoor Van der Meulen:

“Wij betreuren, dat Vlamingen er toe werden gebracht het heil voor hun volk te zoeken bij de vijand. Wij denken echter met bitterheid aan dat onvaderlands regime waaronder Vlaanderen gebukt ging sinds lange jaren, en waaraan, ondanks alle pogingen van onze voormannen, zo goed als geen verandering was gekomen, waaraan zelfs het bloed van onze ontelbare Vlaamse jongens gesneuveld voor de “vrijheid”, voor de “onafhankelijkheid” van de kleine naties, o spot! – nog altijd geen verandering schijnt te brengen. Vlaanderens belang wordt overal over het hoofd gezien: geen “particularisme”, geen “politiek”! En het hart vult zich stilaan met bitterheid; de harten van velen worden verbitterd; onze eenvoudige volksjongens ook, in het leger, beginnen het te voelen. Ze worden bewust van hun Vlaams zijn; ze voelen zich in alles ten achter gesteld, tenzij op het front, op het dodenveld! Ze dreigen rijp te worden voor revolutie. Dat bewijst hoe onvaderlands, hoe onverstandig tevens, het regime is waaronder wij leven.”

De Toorts tekent hierbij aan:

De Belgische regering heeft deze waarschuwendende stem gehoord, en niet willen verstaan. In plaats van begrijpen, wil ze versmoren. Deze politiek van het onverstand zal het einde zijn van de Belgische regering. Verblind door de schittering van de steun van de Fransgezinde kardinaal, heeft zij gemeend de eenvoudige Vlaamse

priester te kunnen wegtrappen. Maar door die eenvoudige priester sprak het katholieke Vlaamse volk: de stem van een volk wordt niet gesmoord. En de schaduw van de banneling van het Cézembre-eiland zal in Vlaanderen de ster van de kardinaal verduisteren.

15 september 1917

Havre, 14 september. De minister van oorlog heeft de 22e augustus een omzendbrief tot de militaire autoriteiten gericht met voorschriften nopens het gebruik der talen. "Ten einde een onjuiste opvatting van mijn scherp omlinjnde gedachte te vermijden, dient iedereen de wens van de soldaat om door zijn meerderen in zijn moedertaal te worden toegesproken, in het bijzonder in oorlogstijd, waarin een verkeerd begripen der bevelen ernstige gevolgen kan hebben, als natuurlijk en rechtmatig te beschouwen. De soldaat, die niet in zijn moedertaal is gedrild, blijft een onvoldoende steun en is niet in staat met het gewenste onderscheidingsvermogen te handelen. Hij heeft een gevoel van minderheid en onmacht, dat ontmoedigend is. Het komt er dus op aan dat de chefs al het mogelijke doen om een genoegzame kennis der twee nationale talen te verkrijgen. Het eerste doel, dat wordt beoogd, is de officieren en hogere rangen in te prenten dat zij het zelfvertrouwen moeten verkrijgen om zich uit te drukken in een nationale taal, die hun niet vertrouwd is. Het is nodig dat de officieren zich dagelijks van die taal bedienen, daar deze methode de enige is, welke tot resultaten leidt. De officieren zouden goed doen, ten einde de soldaten op hun belangen te wijzen, om zich, zij het op enigszins gebrekkige wijze, in de tweede nationale taal uit te drukken. Aldus zullen de soldaten leren elkaar onderling beter te begrijpen. Onderrichte soldaten zijn in staat om de noodzakelijkheid te begrijpen en te doen begrijpen van een onwrikbare eenheid der Belgen. Ze moeten van de dringende verplichting overtuigd zijn dat ze zich van alle uitstapjes op politiek gebied op het ogenblik hebben te onthouden, vooral nu het

vaderland verpletterd is door een schaamteloze indringer die het tweedracht zaaien onder de Belgen hardnekkig voortzet. Ze dienen eveneens te begrijpen hoe groot de verantwoordelijkheid is van hen, die hun heilige plichten verzaken, zich zelf tot propagandisten maken van verderfelijke denkbeelden, en aldus de medeplichtigen van de overweldiger van hun vaderland zijn. De rol van de intellectuelen is nauwkeurig aangegeven; ze wijzen elke wisseling van gedachten met de vijand met nadruk af.

De leden van het leger dienen hun minder begunstigde kameraden in te leiden in hun plicht en eer, opdat het streven der hogere officieren en soldaten zich zal verenigen, zodat elke bedreiging van de nationale eenheid kan worden afgewend.

De eisen op taalgebied in het leger zijn geregeld door wetten en reglementen, die ik strikt zal doen nakomen. Daar het doel is, een steeds grotere eenheid en morele kracht in het leger te verkrijgen, ben ik overtuigd dat ik voor het verwezenlijken van deze edele en verheven taak, op de ijverige medewerking van allen zal mogen rekenen.”

Was getekend De Ceuninck.

De Toorts bevat een brief uit Brussel van 15 augustus. Daarin wordt ook over het gebruik van het Nederlands te Brussel geschreven:

De eerste indruk die Brussel mij gaf, was ontmoedigend, omdat, vooral als men het centrum van de stad doorwandelt, het al Frans is was de klok slaat, en men zich in een vreemd, verfranst midden als verzinken voelt. Maar na weinige dagen wijzigen zich deze eerste gewaarwordingen en komen de juiste verhoudingen aan het daglicht.

Het Beulemans-verniss – en dat is slechtere waar dan 3^e klas plankierverniss – ligt hier weliswaar met een vieze, kleverige laag, dik

op de mensen, maar steeds ondervond ik, dat dit tegen een krachtig bijtend Vlaams loog niet bestand is.

Vlaams spreken overal, goed beschaafd Nederlands spreken overal, altijd en ondanks alles en allen, is de plicht van elke Vlaming in het Vlaamse land en vooral te Brussel. Geloof mij, na twee dagen durf gaat het best, en noch de mooie zilver beladen kepie van een politieofficier, noch de supra-Belgische goudbestikte kepie van een fransdoend tramontvanger, kunnen u nog doen aarzelen, met de laffe, vooroorlogse gewoonte te breken.

Met beschaafd Nederlands komt men in Brussel, op enkele uitzonderingen na, overal terecht; en zeer wenselijk is het, dat onze Vlamingen niet al te spoedig naar het Frans zouden grijpen. Zelfs vooraanstaande strijders van onze zaak, mensen waar nu de blikken van iedereen op gericht zijn, zouden, als zij zich in een welbezocht, voornaam restaurant stoffelijk gaan verzorgen, het gerust kunnen wagen met de dienders onze mooie moedertaal te gebruiken.

De redactie van Vrij België bespreekt in een artikel: "De taalkwestie in het Belgisch leger", de door generaal De Ceuninck, de nieuwe minister van oorlog, getroffen maatregelen ter toepassing van de taalvoorschriften in het Belgische leger. Daarbij brengt Vrij België ook het onze lezers bekende geval van pastoor Van der Meulen ter sprake, die naar het eiland Cézembre verbannen is. Het blad schrijft onder meer:

Wij twijfelen er niet aan, of de jongste waarschuwingen van minister De Ceuninck richten zich ook tegen hen die, aan de Vlaamse gedachte vijandig, de nationale eendracht en de goede geest van het leger bedreigen door lichtvaardige aanvallen op het Vlaamsgezind ideaal, maar zijn bedoelingen zouden voorzeker een gunstiger waardering hebben gevonden, indien hij eerst de tijd had genomen om door een

nauwgezette naleving van de taalwetten op het leger het door Vlaams-onkundige officieren gebroken vertrouwen der Vlamingen te herstellen en betere inzicht te geven aan de hoger vermelde ophitsers van het Vlaams gemoed. Want nu moet het in vele ogen de schijn hebben alsof de aanleiding tot het forse ingrijpen van minister De Ceuninck opnieuw aan één zijde, namelijk aan deze van de toch verongelijkte Vlamingen moet worden gezocht.

In dit licht gezien komt de verbanning van E. H. Van der Meulen naar Cézembre ons dubbel betreurenswaardig voor: ten eerste als onevenredig met de gepleegde feiten en ten tweede als een zeer onpolitieke daad. Het is vooreerst zeer bevreemdend, dat men dr. Van der Meulen nu treft voor een stuk, dat reeds vier maanden geleden verschenen is en wel bijzonder op grond van een omstandigheid – opneming van zijn stuk in een anti-Belgisch blad – waaraan hij persoonlijk geheel vreemd is. Indien de militaire censuur te kort is geschoten, moet de verantwoordelijkheid van dr. Van der Meulen daarvoor niet worden verzwaard.

Doch laten wij op de grond van de zaak zelf ingaan. Wij hebben het bewuste artikel van E. H. Van der Meulen met alle oplettendheid opnieuw gelezen en kunnen er onmogelijk stof in vinden om de straf te rechtvaardigen, welke op zo'n opzienbarende wijze tegen de schrijver werd uitgesproken. Wij zouden zelf het artikel in "Vrij België" niet hebben opgenomen, omdat wij het niet gelukkig achtten zowel met het oog op sommige delen van zijn inhoud als op het tijdstip van zijn publicatie. Maar het gaat niet aan dit artikel te brandmerken als een misdaad tegen het vaderland noch met ontorende tuchtstraffen tegen de schrijver het vroeger verzuim der militaire censuur goed te maken. Wat E. H. Van der Meulen over bestuurlijke scheiding heeft geschreven, is niets in vergelijking met hetgeen week aan week, met toelating van de Parijse censuur, wordt verkondigd door "l'Opinion Wallonne" en zo zijn artikel dan al tot

betwisting onder soldaten kan aanleiding geven, dan heeft het voorzeker toch geen enkele van zijn Limburgse lezers aan het wankelen gebracht in zijn plichtsgevoel en levert het maar een stofje van verdeeldheid bij de berg van tweedracht, welke door "XXe Siècle" en C° in de schoot van ons leger en daarbuiten is opgehoopt.

Wij betreuren dus zeer de door onze minister van oorlog genomen beslissing en brengen aan dr. Van der Meulen de verzekering van onze Vlaamse sympathie. Wij zijn evenwel niet bekommerd om de gevolgen, welke deze maatregel voor hem zal meebrengen. Deze laat hem in zijn eer als priester, als Vlaming, als mens, en ook als Belg onaangetast en wij weten, dat hij karakter genoeg heeft om met kalmte zijn lot op te nemen, en het uur van het rechtsherstel kan afwachten. De slag, waarmee men hem heeft getroffen, schijnt echter bedoeld om de Vlamingen een waarschuwend voorbeeld te stellen, dat aan de tweede omzendbrief van minister De Ceuninck meer kracht moet bijzetten. Maar het is te voorzien, dat de regering het tegenovergestelde van het verhoopte resultaat zal hebben te boeken.

20 september 1917

Uit de Vlaamse Beweging.

Nederlands-Belgische toenadering.

Van onze medewerker:

Lang en vurig hebben de activisten van diverse pluimage onder de Vlamingen geijverd om de hulp van de Nederlanders te krijgen. Men kan niet zeggen, dat die hulp uitgebleven is. Onder de Nederlanders, die een reddende hand willen toesteken, zijn er, die het doen uit sympathie voor hun taalverwanten. Anderen vrezen, dat een overwinning van de entente de Franse invloed zou versterken en

willen in Vlaanderen een dam opwerpen ter bescherming van de Nederlandse stam. Anderen nog sloten zich bij het activisme aan uit louter Duitsgezindheid, omdat de Duitse politiek ermee gebaat is. Aldus is een groep tot stand gekomen, die geld, morele steun intellectuele krachten verschaft aan het activisme. De activisten oordelen echter, dat die hulpverlening noch in gehalte, noch in uitgebreidheid, zo veelbetekenend is als zij meenden te mogen verwachten van hun taalgenoten in het vrije Nederland.

Wanneer echter het beroep der activisten niet de door hen gewenste bijval verwierf, dan is dit niet zozeer te verklaren als een verschijnsel van al te angstvallig neutraliteitsgevoel, noch als een teken van de krenterigheid, waarvan men de Nederlanders beschuldigt. Men kan de afwachtende houding ook van de meeste Nederlanders, die zich steeds gelegen lieten liggen aan de herwording van de Vlamingen, al enigszins billijken, als men bedenkt dat niets zo prikkelt als de bemoeizucht van familieleden. Vele leden van het Algemeen Nederlands Verbond herinneren zich nog levendig de wijze waarop de Zuid-Afrikanen zijn gaan vervreemden van de Nederlanders, ten gevolge van de betweterige toon, die sommige Nederlanders aansloegen, telkens als ze het hadden over de weg, door de Afrikaners in te slaan. Ze willen het nu de Vlamingen onder elkaar zelf eerst laten uitvechten ...

Er zijn echter nog andere oorzaken, waarom de Nederlanders, bij de zwenking, die de activisten in de Vlaamse Beweging uitgevoerd hebben, minder dan ooit lust voelen om zich direct met de Vlaamse Beweging in te laten.

Het verspreiden van een boekje: Hollands-Belgische Toenadering door Karel van den Oever mag een aanleiding zijn om even op die oorzaken in te gaan.

De heer van den Oever klaagt – met ietwat ongeduldige bitterheid, doch met genoegzame gemoedelijkheid om geen wrevel te verwekken – over het tekort aan belangstelling van de Nederlanders in de Vlaamse Beweging, en zijn klacht gaat over tot een dieper indringen in het karakter der Nederlanders. Er is veel waars in hetgeen hij hieromtrent zegt, en de Nederlanders zullen zeer zeker hun voordeel halen uit zijn kritiek; ze zijn niet in die mate ingenomen met zichzelf, dat ze ongaarne gewezen worden op hun gebreken. Er kan iets van aan zijn dat, zoals Van den Oever zegt, de “Hollander” meer geneigd is een ideaal te berekenen naar de klein-praktische waarde van zijn eigen onmiddellijk persoonlijk belang en dat hij ook aan psychisch massagevoel oneindig tekort heeft om de bezieling van een strijd als de Vlaamse Beweging geheel te begrijpen. Te betwisten valt echter dat de Nederlander een ideaal versmacht om het verlangen naar een materieel voordeel ...

Men kan niet omzichtig genoeg omgaan met het vaststellen van karaktertrekken van een volk. De schrijver van deze brochure heeft het Nederlandse volk beschouwd uitsluitend van zijn standpunt van strijdende flamingant af, en dan nog niet onder de juiste hoek bekeken. De zaak ligt anders. Als nu de Nederlander te weinig meeleeft met de Vlamingen en hun beweging, dan is de schuld daarvan veeleer te zoeken bij de flaminganten zelf. Het moet maar eens van het hart. De heer van den Oever, die zelf met Vlaamse goed-rondheid zo gul losdondert tegen de Hollandse zelfgenoegzaamheid en de “dubbeltjesdegelijkheid”, kan het niet kwalijk nemen, als men verklaart, dat het doen en laten van vele flaminganten – vroeger, en nu nog meer – niet van die aard is om de Nederlanders veel naar toenadering te doen neigen.

Er ligt voor de Nederlanders iets gezonds en iets zeer aantrekkelijks in de spontaneïteit en de uitbundigheid der Vlamingen, en de Vlamingen zullen geredelijk erkennen dat men in Nederland deze

waarden, bijzonder op het gebied van de letterkunde, triomfantelijk heeft ingehaald als elementen van verjonging en versterking van de gemeenschappelijke Nederlandse beschaving. Maar deze hoedanigheden kwamen in dat deel der Vlaamse Beweging, dat men de strijdende taalbeweging noemt, meermaals naar voren als een geestesgesteldheid, die men nog in de kunst zou kunnen wettigen, maar die men minder begrijpt in de omgang en allerminst in de politiek, deze meest praktische aller kunsten: men deed geweldig en maakte rumoer, men zwaaide met woorden als met vlaggen, men beroerde zichzelf tot een geestdrift, die wij zelden tot de daad zagen overgaan ... Dit wil er bij de Nederlander niet in; daartoe is hij veel te nuchter, - gelukkig maar!

Die geestesgesteldheid, men kan ze weer waarnemen in onderhavig boekje, - althans in gedempte vorm. Vele waardebepalingen worden er gebaseerd op vage gevoelens, tegen spookvormen wordt ten strijde getrokken, voorvallen van de geringste betekenis worden opgeblazen tot staatsgebeurtenissen, en het geschrijf van onverantwoordelijke onbekenden wordt voorgesteld als het onverbiddelijk doodvonnis van de Vlaamse Beweging, uitgesproken door hele regeringen. Laten we even letten op dit ene feit, waarop van den Oever zo zeer de nadruk legt en zo dikwijls terugkomt, dat het wel de schijn heeft alsof het hem de aanleiding was tot het schrijven van dit boekje. In de Echo Belge had een onbekende franskiljon op laag gemene wijze geschreven over Hugo Verriest, die men ook al verkocht heette aan de Duitsers. De heer van den Oever ziet daarin een veeg teken van de aanval der franskiljons, der Belgische regering, der Franse regering, der gehele Entente, tegen de Nederlandse cultuur. En hij is verbolgen op de Hollandse pers, die zo'n uitlating liet voor wat ze was en het gif liet neerkomen op wie het spuwde. De gehele Nederlandse pers moet het daarom ontgelden en de "dubbeltjesliefde" komt er bij te pas ...

Van den Oever is er zelfs niet ver van af om de Nederlandse regering hierbij tot ingrijpen aan te manen.

Het gebrek aan evenwicht is het, wat de meeste Nederlanders steeds als te min geschenen heeft in de Vlaamse strijdbeweging, en van de juistheid van hun opvatting is het bovenstaande gevalletje weer een treffend bewijs.

25 september 1917

Uit de Vlaamse Beweging. – Nederlands-Belgische toenadering.

Van onze medewerker:

Was, om de aangegeven redenen, de belangstelling van vele Nederlanders steeds wat kalm gestemd tegenover de Vlaamse Beweging, op dit ogenblik is hun belangstelling voor het activisme in de Vlaamse Beweging ingekrompen tot een afzijdig toezien. Men hoeft de oorzaak daarvan niet ver te zoeken. De Nederlander is te loyaal gehecht aan zijn vorstenhuis, aan zijn land, en ook, in benarde tijden, aan zijn regering, dan dat hij de politiek van hinderlagen zou kunnen billijken, die de activisten – welke rechtmatige klachten zij ook kunnen uiten tegen hun regering – voeren tegen hun landsbestuur, nu België zichzelf niet is. Wat de activisten in deze te horen kregen van mannen als dr. H. T. Colenbrander, Albert Verweij, prof. A. H. Struijcken, prof. A. J. van Hamel en anderen, hoeft dan ook niet de minste verbazing te wekken bij die Vlamingen, die, ongeduldig, aangevlogen zijn op de rode lap, welke de Duitsers hun voorhielden.

Nu sommige Vlamingen in hun strijd tegen hun landsregering zo ver geraakt zijn, dat ze steun zoeken bij het militair sterkere Duitsland, nu hun voorhoede reeds een revolutionaire houding aanneemt, zal

het zaak zijn dat de Nederlanders meer dan ooit van hun kalme “degelijkheid” getuigen.

Laten de activisten nog zozeer verbitterd zijn op het “Holland, dat zichzelf eerst met een praktisch brutaal egoïsme liefheeft”. Holland zegt: ik kan niet anders, mag niet anders, als politiek volgroeid land. Hier mag nog even herhaald worden wat de N. R. C. schreef toen het activisme nog maar een aanvang nam (24 augustus 1915): “Holland kan thans voor Vlaanderen niets dan zichzelf te handhaven. Wie het anders begrijpt, wie zijn raad opdringt en zijn bijstand, wie Vlaanderen een uitweg wil wijzen en het daarop voortstuwen, miskent en schaadt hoge belangen van Holland en dus van Vlaanderen zelf niet minder.”

Eveneens mag er gewezen worden op het oordeel van dr. H. T. Colenbrander, dat zeker wel kan gelden als dat van de overgrote meerderheid der Nederlanders: “Men zou zo zeggen, dat het ogenblik, waarin België niet over zichzelf beschikt, niet juist het aangewezen is om een binnenlandse kwestie tot oplossing te brengen. Een binnenlandse Belgische kwestie; want wij mogen als leden van de Dietse stam, in haar oplossing het levendigste belang stellen, als burgers van de staat Nederland gaat ons de zaak niet aan, ligt ze buiten onze bevoegdheid, en we hebben er heiliger dan ooit voor te waken die bevoegdheid niet te overschrijden, nu elke stap daarbuiten onberekenbare gevolgen kan hebben voor onszelf. “Je maintiendrai” luidt onze wapenspreuk; niet “Je m’embourderai” (De Gids, april 1916).

Naarmate de gebeurtenissen in België hun verloop nemen, is er hoe langer hoe minder behoefte om van dit standpunt af te wijken. Er is geen enkele ernstige reden om de betrekkingen van goede burenvriendschap tussen de beide kleine staten België en Nederland voor de toekomst te schaden. Er zijn redenen te over om op zijn

hoede te blijven voor allerlei politieke plannen, die bij het eindigen van de oorlog zullen opduiken. In de laatste dagen wordt beproefd om de idee van het scheppen van een Groot-Nederlandse staat in Europa ingang te doen vinden. Tot nog toe hadden wij slechts bij pozen een zwak gebaar waargenomen, dat die richting uit wees. Men heeft die wegwijzers laten staan voor wat ze waren. Nu wordt de idee in concrete vorm naar voor gebracht: van activistische zijde, in het laatste nummer van De Toekomst; van Duitse zijde, in de onlangs verschenen Kriegsziele van dr. A. Jaffé. Doe mee wie wil aan zulk een avontuurlijke politiek in de huidige Europese verwickelingen. Ik geloof niet, dat er vele bezadigde Vlamingen voor zullen te vinden zijn, hoe genegen ze Nederland ook zijn. Of er ook Nederlanders, andere dan die van De Toekomst en De Toorts, zullen aan meedoen?

Dat de Nederlanders zich angstvallig van het terrein der politiek in de Vlaamse Beweging willen weg houden, moet echter niet uitsluiten dat zij op cultureel gebied aan de Vlamingen geven wat ze te geven hebben, net als de Fransen het aan de Walen mogen geven. Er staan in het boekje van K. van den Oever, tussendoor, harde waarheden omtrent de wijze, waarop de Nederlanders, in deze kwestie, hun morele plicht veronachtzaamd hebben. Mochten zij ter harte genomen worden door de congressisten der Taal- en Letterkundige congressen, de leden van de Maatschappij voor Nederlandse Letterkunde, van de vereniging van Letterkundigen, de journalisten. Ik vernoem hier slechts deze categorieën van Nederlanders ... De andere moeten nog beginnen met even aan de taalgenoten in België te denken.

Het wordt tijd dat de culturele toenadering tussen de Nederlanders en de Vlamingen ernstig bewerkt wordt. Dit kan, tot voordeel van de Nederlanders, tot voordeel van de Vlamingen, en zonder dat de staten, België en Nederland er in enen dele geschaad worden.

Toenadering? Maar er is zoveel wat ons scheidt, ook als men de geschiedenis en de politiek opzij zet ... Er is inderdaad een grondig verschil in levensopvatting, in karakter, in temperament; en dat heeft zich in deze tijden van wrijving meer dan eens zeer duidelijk geopenbaard. Dit onderscheid is echter niet van die aard dat er van geen culturele toenadering zou kunnen sprake zijn. Het is zelfs een element dat de toenadering voordeliger kan maken: wat de ene te veel heeft, ontbreekt grotendeels aan de andere, en een aanvullende wisselwerking wordt aldus voor beiden een verrijking.

Het is wel erg jammer, dat deze toenadering zo lange tijd aan de oppervlakte bleef, zelfs nu nog, nu zoveel Vlamingen over Nederland verspreid leven. Het zou een daad van gulle gastvrijheid zijn, als van Nederlandse zijde, zonder dralen, op intellectueel gebied, die toenadering duchtig voorbereid werd. Er komt straks een tijd, waarop men in het vernieuwde België de twistvraag van de Vlaamse Beweging in haar hoofdlijnen tot een oplossing zal willen brengen, en waarop dan de Vlaamse Belgen zelf, op hun beurt, zich naar Nederland zullen wenden om doeltreffende hulp voor het stevig en blijvend opbouwen van de Nederlandse cultuur bij hen. Dan zal men weer de vertrouwde stem horen van de vele gezaghebbende Vlamingen, die nu niet mogen spreken. Er zullen dan raadgevers, leerboeken, leerkrachten, sprekers, kunstenaars nodig zijn en men zal ze in Nederland zoeken. Laten de Nederlanders die culturele toenadering voorbereiden en reeds nu met de Vlamingen die hier leven, het nodige fluidum tussen geesten en gemoederen wisselen.

3 oktober 1917

Men schrijft ons, naar aanleiding van een bericht over een betoging der Vlaamse activisten op 16 september te Antwerpen tegen kardinaal Mercier:

Van een zeer betrouwbaar en hoogstaand ooggetuige vernam ik, dat deze zaak zeer overdreven is voorgesteld in de Nederlandse kranten en met de meeste beslistheid bevestigde hij de volgende feiten:

1°. Dat kardinaal Mercier nog nooit zo warm en langdurig is toegejuicht dan juist bij die gelegenheid.

2°. Dat de tegenbetoging uitging van enkele snaken van 18 tot 20 jaar en van een paar onderwijzeressen, welke door de menigte zijn uitgejouwd en vervolgd van de St. Joriskerk af, door de St. Jorisstraat tot in de Leemstraat. De verontwaardiging was algemeen.

3°. Dat het absoluut onwaar is, dat er ook maar één priester tussen de activistische betogers was.

8 oktober 1917

De Vlamingen.

De Toorts bevat een open brief van J. U. Ke. "Aan hen die twijfelen aan de macht en de eensgezindheid van het Vlaamse volk. Aan hen die menen dat er alleen twist en verschil van mening heersen in het Vlaamse kamp. Aan hen die denken dat er tussen actieve en passieve Flaminganten een onoverkomelijke kloof ligt. Aan hen die de activisten als Duitsgezinden willen doodverven. Aan hen die in de passieven nog enkel regeringsknechten willen zien. Aan hen die alleen oog hebben voor die elementen in de Vlaamse Beweging, die de Vlaamse rangen verdelen, en blind zijn voor alles wat de Vlamingen verenigt. Aan hen die met een donker oog de Vlaamse toekomst bekijken."

J. U. Ke. Gaat in zijn open brief na wat er de laatste tijd in de gelederen van het Vlaamse heir is voorgevallen, en dat stemt optimistisch meent hij. Nooit in het verleden is er zo'n krachtige en

zo'n veelzijdige actie aan alle kanten van hen uitgegaan. Een blik op de hedendaagse Vlaamse daden, doet ons met een blij hart de toekomst tegemoet zien.

Aan het einde van zijn brief betoogt J. U. Ke, "dat alle Vlamingen, ook de passieven, het principieel eens zijn, en zich na de oorlog zullen scharen onder één Vlaamse vlag, en zullen meehelpen bestendigen alles wat de Vlaamse autonomie ten goede komt of zal versterken."

Hij zegt tenslotte: Dat diegenen, die de verantwoordelijke leiding van het Vlaamse volk heden nog dragen, hieruit leren, dat ons volk krachtdadig leeft, en zich zal verzetten tegen al wie dit leven, hoe dan ook, zou willen aanranden.

Iedereen moet voor ogen houden, dat de Vlamingen, spijs hun onderlinge twisten, het principieel eens zijn ... en als het er op aankomt, als één man zullen strijden voor hun zelfstandigheid.

Dat schrijft Juke aan de zwartkijkers en twijfelzieken, tot groter heil van Vlaanderen, tot de versterking van de onderlinge banden, die alle Vlamingen verenigen tot één groot, levend geheel.

15 oktober 1917

Naar De Toorts meldt, heeft het Nationaal Vlaams Verbond zondag 16 september zijn algemene vergadering in het Vlaams Huis te Brussel gehouden, onder voorzitterschap van mr. Maurits Josson. Door de secretaris, de heer Frans Reinhard, werd voorlezing gedaan van een door hem opgesteld protest tegen de centraliserende en verfransende Belgische staat. De vergadering hechtte eenstemmig haar goedkeuring aan de verspreiding van het betoog.

De verkiezing van het hoofdbestuur gaf de volgende uitslag: voorzitter: mr. Maurits Josson; secretaris: Frans Reinhard; leden: de heren J. Leeten, E. Neeckx, J. Henderickx en Gillebertus.

20 oktober 1917

Voor Vlaanderen.

Voor Vlaanderen is de naam van een nieuw, klein blad, dat, onder redactie van C. K. Elout, M. C. M. de Groot en L. Simons wordt uitgegeven door het comité Nederland-Vlaanderen. Het zal op ongeregelde tijden verschijnen; het eerste nummer hebben wij vandaag ontvangen. In een stukje ter inleiding zegt de redactie o.m. het volgende:

Gedurende de oorlog is meer en meer gebleken, enerzijds, welk een werkelijkheid de Vlaamse Beweging is en welk een belangrijke factor zij bij de vredesonderhandelingen zal zijn, anderzijds, hoe weinig men er in Nederland van weet. De buitenlandse rubrieken in onze dagbladen en tijdschriften zijn herhaaldelijk gewijd aan Finse, Poolse, Tsjechische, Kroatische, Italiaanse taal- en andere bewegingen. Men leest protesten tegen het verduitsen van Elzas-Lotharingen, van Sleeswijk-Holstein, tegen het verengelsen van het Hollandse boerenland in Zuid-Afrika – maar over de Vlaamse Beweging krijgt men weinig te horen en om de stelselmatige pogingen tot verfransing van Vlaanderen, nu reeds meer dan 85 jaar achtereen aangewend, bekommert men zich in Nederland maar matig.

We zullen ons nu niet verdiepen in de vraag, waaraan dit betrekkelijke gemis aan belangstelling en kennis is toe te schrijven en in hoever de schuld daarvan ligt bij Vlamingen of bij Nederlanders. We stellen het alleen vast als een feit. En als een euvel dat verholpen moet worden.

Te dien einde heeft zich onlangs te 's Gravenhage een comité Holland-Vlaanderen gevormd, bestaande uit C. K. Elout, Marcellus Emants, W. F. Gordes Oosterbeek, M. C. M. de Groot, C. Plokhooy, Th. Van Welderen baron Rengers, J. A. Simons-Mees, L. Simons en dr. J. W. Wieberink, dat dus beoogt, de kennis van en de belangstelling in de Vlaamse Beweging hier te lande te vermeerderen. Het inwerken op de geest van het Nederlandse volk behoort, naar het comité meent, in een zaak als deze niet door een gezelschap van gemengde landaard te geschieden en dientengevolge zijn geen Vlamingen tot toetreding uitgenodigd.

Het is natuurlijk allereerste eis dat een streven, dat er op gericht is om juiste kennis omtrent de Vlaamse Beweging te verspreiden en zuivere belangstelling daarin op te wekken, wordt vrijgehouden van alle politiek. Dat heeft het comité zich dan ook stellig voorgenomen te doen; het zal in de onderlinge geschillen der Vlamingen geen partij kiezen. Het wil vooral feiten weergeven (al behoeven de beschouwingen daarbij niet steeds achterwege te blijven en het gelooft zelfs dat de Vlaamse Beweging het best zal worden gediend, door bij voorkeur (niet uitsluitend; het actuele mag zeker niet over het hoofd worden gezien) aandacht te vragen voor feiten uit de Vlaamse Beweging van voor de oorlog.

Wij nemen uit het eerste nummer van Voor Vlaanderen het volgende berichtje over, dat, al is het niet nieuw, niettemin zeer welsprekend is:

De Vlaamse bevolking van België telde, volgens de laatste officiële opgave, 4.300.000 zielen.

De Waalse 3.200.000.

Van deze 4.200.000 Vlamingen verstonden 3.500.000 slechts hun eigen taal¹ en hadden dus aanspraak op behandeling in deze taal.

Uit een artikel in Vrij België, van Frans van Cauwelaert:

Van het inzicht, de zakelijkheid en de moed, welke onze regering tegenover de taalkwestie voortaan zal aan de dag leggen, zal veel afhangen voor de toekomst van het land. Ze heeft het in haar hand het Vlaamse volksgevoel rondom haar vaster aan te sluiten of meer en meer van haar af te keren. Het weerstandvermogen van het binnenland te verhogen of te verzwakken, de vrede te onthalen op de bereidwillige samenwerking van alle nationale krachten of de oorlog te verlengen met een periode van onzalige burgertwist, de bedreigde eenheid van het land te bevestigen of onherroepelijk te ondermijnen. Ze moet kiezen. Maar men kan zich voortaan de moeite sparen om academische pleitredenen te houden voor de zaligmakende uitwerking van een gelijktonige tweetaligheid over geheel het land. De natuur heeft haar werk verricht en bij ons, zoals overal, de onvruchtbaarheid van de muilezels bewezen. We willen een land zijn van normaal ontwikkelde mensen en de Vlamingen zijn wel bewust, dat ze zowel als de Walen, deze normale ontwikkeling alleen kunnen bereiken in de zuivere atmosfeer van hun eigen, onvervreemde beschaving, ze zijn wel beslist om hun geestelijke eenheid en zelfstandigheid ten allen prijze, volledig te herstellen. Een Belgische staatsopvatting, die met deze oorspronkelijke volksbehoefte niet zou stroken, kan zich op de duur onmogelijk staande houden. Tegenover de kracht van de natuur schiet elke

---

¹ Over de zogenaamde “tweetaligen” – 800.000 van de 4.200.000 – schreef H. Meert in 1912 dat meiden en knechten, die enkele woorden Frans geleerd hadden, de koetsiers, soldaten, werklieden, enz., die er enige zinnen van hebben opgedaan, voor de officiële statistiek reeds als tweetalig gerekend worden.

staatkundige behendigheit te kort. Met de onverzettelijke macht van het ontwakende leven werkt zich de Vlaamse volkskracht naar boven en het hangt van de wijsheid van onze regering af, of zij de eenheid van het land ten goede of ten kwade komt. Bedwingen kan men ze evenwel niet en het zou een bewijs zijn van kortzichtigheid, om dit nu reeds niet te erkennen. Want uitstel in dit geval, is achterstel. Het is twijfelachtig of later nog gelegenheid zal worden gevonden om de verloren tijd in te halen. Terwijl de regering ter plaatse trappelt, gaan de gebeurtenissen hun weg en wanneer onze staatsleiding de ontwikkeling van de Vlaamse gedachte zich laat voltrekken onder de indruk dat van haar medewerking niets goed is te verwachten en verder laat beheersen door de verbittering, welke zich van vele harten heeft meester gemaakt, tengevolge van de aanvallen en misbruiken die zich tot nadeel van de Vlamingen drie jaar lang ongehinderd konden vermenigvuldigen, dan moet ze later niet vreemd opkijken, wanneer de Vlaamse volkswil aan haar macht ontsnapt en de oude staatsvormen te eng vindt voor zijn vrije culturele ontwikkeling.

Bij een kortere duur van de oorlog kon de politiek van afwachten aan welke onze regering tot nu toe de voorkeur heeft gegeven, zonder onherstelbare gevolgen tot het einde toe worden volgehouden. Na drie volle jaren van het ontzettende lijden, met een vierde oorlogswinter in het zicht, kan in het oude verzuim niet worden volhard. De regering moet het vertrouwen der Vlamingen herwinnen, de zich opstapelende wrevel verstrooien en een gewillig oor lenen aan de aangrijpende roep naar recht, die gaat door de gelederen van onze strijdende Vlaamse jongelingschap. Ze moet inderdaad tonen, dat de nieuwe geest bij ons reeds zijn intrede heeft gedaan. Zo zij op dit ogenblik niet over het volle gebied van haar bestuurlijk gezag beschikt, is er ruimte genoeg om van haar goede wil te laten blijken. Misschien zullen enkele ministers, die zodanig in hun

oude vooroordelen versteend zijn dat het geweld van de oorlog zelfs hun geest niet kon bevrijden, zich verzetten tegen deze werkdadige politiek van rechtsherstel ten gunste van de Vlamingen. Maar er zijn ook onder onze ministers mannen die op de werkelijkheid een goede kijk hebben en de meerderheid van onze ministers kan niet voor gezonde rede ontoegankelijk zijn. Laten zij de moed hebben om te doen wat de toekomst van het land vergt: laten zij recht doen metterdaad en zonder verwijl!

23 oktober 1917

De Hogeschool te Gent.

In het Vlaamsche Nieuws treffen wij een lijst van benoemingen aan de Hogeschool te Gent aan, gedaan door de Duitse gouverneur-generaal in België. Wij laten de namen der benoemden, waaronder ook Nederlanders zijn, van wie wij er in de laatste tijd enige vermeld hebben volgen:

In de faculteit der wijsbegeerte en letteren: Juliaan Mees, dr. in de wijsbegeerte, archivaris van het Rijksarchief te Brussel en leraar aan de Hogere Handelsschool te Bergen; Foeke Buitenrust Hetteema, privaatdocent aan de Hogeschool te Utrecht en leraar aan het stedelijk gymnasium te Zwolle, benoemd tot gewoon hoogleraar in de Germaanse filologie en belast met een geregelde tweejarige leergang in de historische grammatica der Nederlandse taal, een vrije leergang in de Friese taal, en tijdelijk met een leergang in de vergelijkende grammatica, inzonderheid der Germaanse talen, in het doctoraat in de Germaanse filologie.

In de faculteit der rechtsgeleerdheid: B. J. Huybreghts, dr. in de rechtsgeleerdheid en advocaat te Gent; J. van Binsbergen, dr. in de filologie en kandidaat in de rechtsgeleerdheid, is, met vrijstelling van

de vereiste graad van doctor in de rechtsgeleerdheid, benoemd tot gewoon hoogleraar in het Romeins recht en belast met colleges en seminarieoefeningen in het Romeins recht (instituten en pandecten).

In de faculteit der wiskunde en der natuurwetenschappen: R. J. Kortmulder, dr. in de wijsbegeerte, leraar in de wiskunde en de natuurkunde aan de Zeevaartschool te Rotterdam, benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de wiskunde en belast met colleges en oefeningen in de stekunde, de differentiaal- en integraalrekening en de hogere analyse.

In de faculteit der geneeskunde: E. Laqueur, dr. in de geneeskunde en lector in de fysiologie aan de hogeschool te Groningen, thans aan de Kaiser Wilhelm Akademie te Berlijn beroepen, is benoemd tot gewoon hoogleraar in de farmaco-dynamica en belast met colleges in de farmaco-dynamica , alsook met de leiding van de werkzaamheden in het laboratorium en van het farmaco-dynamisch instituut; G. Donesy, dr. in de geneeskunde en geneeskeer te Kortrijk.

3 november 1917

Een geïnterneerde schrijft aan Vrij België:

“Hoeveel wij, Vlamingen, door sommige regeringsbeambten geteld worden, kan nogmaals blijken uit het volgende. Een van mijn bondgenoten, Fransonkundig, had het geluk zijn vrouw met kinderen uit het bezette gebied te zien overkomen. Hij schreef aan de Belgische consul te Tiel (natuurlijk in het Vlaams) om inlichtingen te vragen betreffende de militievergoeding, die hij haar wil laten uitkeren. Vandaag kwam hij met het in het Frans geschreven antwoord bij mij om te vragen wat hem geantwoord werd. Is dat niet ongelukkig? En gebeurt het bij gebrek aan voldoende kennis van onze taal of is het moedwil?”

Vrij België tekent hierbij aan:

Dat zoiets gebeurt is onduldbaar, en wij vestigen de aandacht van ons gezantschap op de noodzakelijkheid tegen een dergelijke handelwijze krachtdadig in te grijpen. Elke brief, die in het Nederlands aan de consulaire agent toekomt, moet in die taal beantwoord worden. Deze regel moet zonder enige uitzondering in Nederland toegepast worden, want wij nemen niet aan, dat in Nederland consulaire agentschappen Vlaamse brieven niet zouden beantwoorden in dezelfde taal, die tevens de taal van het land is waar ze hun ambt uitoefenen.

4 november 1917

Aan het slot van een artikel in De Toorts, dat getiteld is: België, steen des aanstoots voor de oorlog of hoeksteen voor de vrede, schrijft mr. Van Es:

Zelfs al wilde Duitsland België herstellen, Vlaanderen wil dit niet meer. Het actieve Vlaanderen kan niet terug zonder zijn aanhangers bloot te stellen aan dood, verbanning of dwangarbeid. Dat is het minste. De vlucht kan iedereen redden. Maar Vlaanderen zou de dupe worden. Want was in waarheid het wezen van passivisme is, dat is het grote heil van de oude parlementair versufte Vlamingen, dat in compromis met beginselen heil zoekt, terwijl Vlaanderen ten onder gaat.

Maar wat geen der passieven ook maar kon denken, doch wat de kracht van het activisme uitmaakt, dat is, dat aan de zijde van de activisten de mannen stonden van het geloof en de daad, met scherpe blik. De profeten met ziensblik. Lange tijd hebben zij als zovele andere profeten geen brood kunnen eten. Dat zijn juist de

ware. Immers het volk spreekt van valse profeten, als profeten, die brood eten.

Dergelijke profeten, die geen Belgisch regeringsbrood aten, maar het manna van hun overtuiging, waren Borms, Jacob en De Clercq en zoveel anderen. Dat is het gehele activisme, over de ganse lijn. Zij geloven en zagen naderen de vrede en met die vrede het nieuwe Europa, waarvan thans de staatslieden van de grote rijken spreken als van een naderende werkelijkheid. Welnu, aan wie zal de toekomst zijn? Aan de passieven, die dromen van de verpletterende overwinning der Entente en het onverwijld herstel van België – weg! Vlaamse hogeschool van Gent – weg! bestuurlijke scheiding! – of de actieven, die lang voordat anderen daaraan dachten aan de zijde van Romain Rolland en de besten en grootsten der aarde, zagen voltrekken het wereldgericht over het oude Europa, waaruit een beter, nieuw Europa zal verrijzen. In dat Europa zal voor “België” geen plaats zijn. Daar zal het Vlaamse volk soeverein autonoom zijn naast Fin en Pool en Ier en “Boche” en Fransman. In dat nieuwe Europa, dat zeker zal komen en moet komen, omdat een ander einde Europa’s ondergang zou zijn, zal al wat het activisme thans onder hoon en spot van Holland, onder misprijzen van “Belgen” en passieven tot stand brengt, niet voortleven als een geschenk door overwonnenen oneervol aanvaard van de overweldiger, maar als Godsgeschenk, als beloning der mensheid voor zoveel lijden en beproeving, als uitvloeisel van de beginselen van volkenrecht, geldend in gans Europa.

5 november 1917

De universiteit te Gent.

Brussel, 4 november. Naar aanleiding van het honderdjarig bestaan van de universiteit te Gent heeft er in de aula een academische

plechtigheid plaats gehad, die door baron Falkenhausen, de Duitse gouverneur-generaal, met zijn staf en tal van burgerlijke autoriteiten werd bijgewoond. Dr. Lewald vertegenwoordigde de rijkskanselier. Afgevaardigden van alle Vlaamse activistische verenigingen waren uit het hele land verschenen. Professor dr. P. Hoffmann, de rector van de universiteit, opende de plechtigheid met een redevoering, waarin hij de lotgevallen van de instelling schilderde, haar vervlaamsing prees en over de rechten van het Vlaamse volk sprak.

Gouverneur-generaal von Falkenhausen voerde vervolgens het woord over de rol, die de Vlaamse hogeschool tegenover het Vlaamse volk te vervullen heeft en deelde mede, dat voor de wetenschappelijke verbetering van de hogeschool een kapitaal van vier miljoen frank beschikbaar is gesteld. Deze mededeling werd met groot gejuich ontvangen; de rector dankte namens de universiteit, waarop de gouverneur-generaal in bewogen bewoordingen zijn ambtsvoorganger herdacht, die zich in het bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt voor het tot stand komen van de Gentse hogeschool. Nadat er redevoeringen waren gehouden door vertegenwoordigers van het bestuur van de hogeschool en het Nationaal Vlaams Studentenverbond werd de Vlaamse Leeuw met geestdrift gezongen.

10 november 1917

Uit België – Van Belgische zijde.

Onze correspondent te Havre meldt ons, dat de Belgische regering o.a. de volgende bijzonderheden vernomen heeft omtrent het bestuur van de Duitsers in België onder baron von Falkenhausen, dat voornamelijk zetelt in de zogenaamde “politieke afdeling” en bij de politie.

De politieke afdeling bij het generaal-gouvernement, aldus onze correspondent, heeft de pseudo-vervlaamsing van de universiteit te Gent voorbereid en ten uitvoer gelegd en de bestuurlijke scheiding ingevoerd. Het is niet van belang ontbloot er op te wijzen, dat op de Belgische begroting (Duits bestuur) voor 1917, de kosten van de invoering der bestuurlijke scheiding op 7 miljoen frank wordt geschat. De "politieke sectie" bij het gouvernement-generaal in België" is te Brussel gevestigd in de Lambermontstraat, de Hertogstraat en de Koophandelstraat, in de lokalen van de Belgische ministeries van industrie en arbeid. Het is tegelijkertijd een militaire en een burgerlijke, een economische en politieke organisatie, die zich actief zowel met de tegenwoordige als met de toekomstige toestand van België bemoeit. Tot het personeel behoren: graaf Harrach, die de 3^e maart 1917 de zogenaamde raad van België aan de Duitse kanselier heeft voorgesteld; dr. Dirr, een Beiers kamerlid en Dispecker, die met professor von Dyck uit München de werkzaamste leden zijn geweest van de commissie ter bestudering van de vervlaamsing der hogeschool te Gent. De politieke afdeling, zo schrijft onze correspondent verder, zaait tweedracht en verdeeldheid tussen de Belgen door de taalkwestie uit te buiten. De economische sectie houdt zich verder bezig met het vinden en toepassen van middelen om bezet België zoveel mogelijk te onderdrukken, te exploiteren en te verduitsen. Uit die sectie komen de bevelen om het Belgische land volkomen te vernietigen ten einde na de oorlog alle concurrentie van Belgische zijde met de Duitse handel te verijdelen. Bij de politieke sectie is ook de persafdeling ondergebracht, onder leiding van Julius Wertheimer van het agentschap Wolff. Voor het uitbreken van de oorlog was Wertheimer te Brussel correspondent van Duitse bladen.

Havre, 10 november. De Belgische regering heeft berichten ontvangen, die bevestigen, dat de Duitse overheid in België zich bezig

houdt met de voorbereiding van een raad voor Wallonië, overeenkomend met de Raad van Vlaanderen. De Duitse overheid beoogt een nationaal Waals congres te doen samenkomen, ten einde dat een besluit te laten nemen, waarbij de bestuurlijke scheiding in België wordt goedgekeurd. De Belgische regering wraakt deze kunstgrepen, die er op uit zijn verdeeldheid te zaaien in het land.

De Toorts verneemt, dat er reeds 260 studenten aan de Vlaamse Hogeschool te Gent zijn ingeschreven, hoewel er nog slechts in de eerste twee jaargangen colleges worden gegeven.

Uit een artikel van J. Hoste jr. in Vrij België:

... Alvorens het tot een vredescongres komt, moet het toch mogelijk zijn, dat de Belgische regering zelf, uit eigen initiatief, aan het vraagstuk der talen in België een oplossing zou verzekeren die aan de pogingen om deze kwestie bij de vredesonderhandelingen te berde te brengen de weg afsnijdt en met woord en daad bewijst, dat zij de nieuwe tijd geheel begrijpt. Sinds maand en dag slaan wij op dit aambeeld. We vragen niet wat een grondwettelijke regering niet kan verklaren. De cultuurautonomie voor Vlaanderen betekent: van regeringswege uit voor de Vlamingen, Vlaams in het onderwijs, het bestuur, het leger en het gerecht, zoals het traditioneel programma van de Vlaamse Beweging zulks meebrengt. De toetssteen van de nieuwe gezindheid was, zoals wij destijds lieten uitschijnen, een duidelijke verklaring inzake vervlaamsing van de Vlaamse universiteit. Thans komt het er op aan – en ook hierop werd sinds lang gewezen – de hoofdgedachten van het programma te belijden, dat aan de oude leuze beantwoordt: “In Vlaanderen Vlaams!” en er ronduit voor uit te komen, dat de regering in een vrij geworden land het parlement op de weg van het Vlaamse rechtsherstel wil voorgaan.

Men mag niet beweren, dat de kern van dit programma aan de verantwoordelijke leiders van onze politiek niet bekend is. Deze onwetendheid zou slechts een zwaar verzuim zijn, dat regelrecht in botsing komt met de oude spreuk: “gouverner c’est prévoir”. Die verantwoordelijke leiders hebben tot plicht – en duizenden feiten zijn hen daaraan komen herinneren – zich in de drang naar zelfstandigheid der Vlamingen in te denken, zelfs indien hun gemoed hen niet in staat stelt spontaan te begrijpen wat in het hart van elke Vlaming laait. Alle Vlamingen willen Vlaams in het onderwijs, het bestuur, het leger en het gerecht. Een helderziend politiek beleid past zich daarbij aan, en heeft de moed te getuigen dat het ernst is met de ingrijpende hervormingen, die de zegepraal van het Vlaamse ideaal moeten waarborgen in zoverre de staat op het volksleven invloed kan uitoefenen. Ook Vlaanderen heeft recht op een nieuwe koers, die breed en mild wordt ingezet. Dat kan niet genoeg herhaald worden. Vlaanderen begrijpen, liefhebben en opvoeren tot hoger leven met ruime blik en warm kloppend hart, dat is niet alleen werken tot heil van Vlaanderen, maar ook tot heil van België en van het nieuwe Europa.

11 november 1917

Havre, 10 november. Bij koninklijk besluit is de heer Borms, leraar aan het koninklijk atheneum te Antwerpen, wegens onwaardig gedrag, zijn onderscheiding in de Leopoldsorde ontnomen (de heer Borms maakt deel uit van de zogenaamde Raad voor Vlaanderen – redactie).

12 november 1917

Naar wij vernemen, is dr. C. de Jong te Leiden aangezocht voor een professoraat aan de Vlaamse Hogeschool te Gent, maar heeft hij gemeend daarvoor uit principe thans te moeten bedanken.

13 november 1917

Brussel, 12 november. Gisteren hebben drieduizend Vlamingen in de Alhambra-schouwburg te Brussel een openbare volksbijeenkomst gehouden en een motie aangenomen, waarin de plechtige gelofte wordt afgelegd, dat aan de meer dan zestigjarige systematische onderdrukking van het Vlaamse volk thans een einde moet komen door het volledig staatsgezag aan de zich van hun stam bewust zijnde, wilskrachtige en onwrikbare Vlamingen toe te vertrouwen. De vergadering verklaarde dientengevolge de Belgische regering te Havre niet meer als haar vertegenwoordiging te kunnen erkennen. Ze verwacht stellig dat aan het Germaanse volk dezelfde macht zal worden verleend als aan de onderdrukte Polen, terwijl Vlaanderen volledige politieke zelfstandigheid zal verkrijgen.

15 november 1917

Havre, 14 november. Bij gelegenheid van de naamdag van koning Albert der Belgen, heeft de Belgische regering hem een betuiging van eerbiedige hulde aangeboden, waarin zij o.m. zegt, dat alle opofferingen van de Belgen, al hun lijden, al de wreedheid en valsheden door de vijand uitgevonden tot gevolg hebben, dat de gehele Belgische natie zich nauwer rond de koning schaart op wie zij trots is en in wie zij graag haar deugden, haar lot personifieert.

Het Belgische volk protesteert tegen de schandelijke handeling door de vijand beproefd om de Belgische nationale eenheid te ondermijnen. Het verklaart plechtig, dat alle Vlamingen en Belgen slechts één wens en één gedachte kennen, nl. het Belgische vaderland vrij en onverdeeld.

16 november 1917

Het ochtendblad van dinsdag had een telegram over de samenkomst van 3000 Vlamingen in de Alhambra-schouwburg te Brussel, waar werd verklaard, dat ze de regering te Havre niet meer erkennen en dat Vlaanderen politiek zelfstandig moet worden.

Uit Duitse bladen blijkt dat op zich zelf staande groepen tegen het doel der vergadering trachtten te betogen, maar daarin niet slaagden. Richard de Cneudt, A. Peremans en J. Wannijn hebben er gesproken. Tenslotte droeg René de Clercq twee van zijn gedichten voor.

Na de vergadering werd een stoet gevormd, die naar de grote markt ging. Onderweg kwam het verscheidene malen tot handtastelijkheden, maar de orde werd gehandhaafd. Er was een groep mensen, die de Vlaamse Leeuw met de Marseillaise wilden overstemmen.

18 november 1917

De Belgische regering heeft vrijdag vernomen dat de gemeentelijke overheden van alle gemeenten van Brussel en omstreken een plechtig protest hebben gericht tot de diplomatieke vertegenwoordigers van de neutrale landen, tegen het door de Duitse gouverneur-generaal op 9 augustus genomen besluit, hetgeen bepaalt, dat de Vlaamse taal uitsluitend de officiële taal is in het Vlaamse bestuursgebied voor alle autoriteiten en ambtenaren van de staat, de provincies en gestichten, de scholen en het onderwijzend personeel daaronder begrepen en dat deze bepaling zich ook uitstrekt tot de "Société Générale de Belgique", de Nationale Bank en de spaar- en lijfrentebanken, kortom, tot alle openbare diensten, zelfs de weldadigheidsinrichtingen.

Bedoeld besluit staat in verband met het besluit van 21 maart 1917, hetwelk de bestuurlijke scheiding tussen de Vlaamse en Waalse gebieden bepaalt. Het protest legt in duidelijke en krachtige woorden de ware bedoelingen van de Duitsers bloot, nl. om de mogendheden voor een uitgemaakte zaak te plaatsen wanneer over het vredesverdrag zal worden onderhandeld. Ziehier enige zinsneden daaruit:

Het kan nochtans niet onmogelijk worden geacht, dat het lot van België het onderwerp zou worden van diplomatieke onderhandelingen. Tal van verschijnselen doen veronderstellen, dat Duitsland de bedoeling heeft of ten minste de hoop koestert, om door internationale verdragen sommige van de aangebrachte wijzigingen in België's inwendig bestuur te laten bekrachtigen. Het zou zeer nadelig zijn voor het land als de huidige overweldiger in staat zou zijn om zich te beroepen op een soort instemming die de bevolking zelf en de instellingen waaraan de zorg voor haar belangen zijn toevertrouwd hem stilzwijgend zouden hebben betuigd. Wij achten het nuttig dat de neutrale mogendheden daarvan op de hoogte zijn en dat de gemeentebesturen ernstig waken, dat in het vervolg de eigenlijke bedoelingen en de wil van het Belgische volk niet worden veronachtzaamd noch verdraaid.

In ons ochtendblad van 13 dezer hebben wij een telegram van Wolff opgenomen, meldende, dat drieduizend Vlamingen te Brussel een openbare volksbijeenkomst gehouden en een motie aangenomen hadden, waarin de plechtige gelofte werd afgelegd, dat aan de meer dan zestigjarige systematische verdrukking van het Vlaamse volk thans een einde moet komen door het volledig staatsgezag aan de zich van hun stam bewust zijnde, wilskrachtige en onwrikbare Vlamingen toe te vertrouwen. De vergadering verklaarde dientengevolge de Belgische regering te Havre niet meer als haar vertegenwoordiging te kunnen erkennen, enz.

Vrij België bespreekt het gebeurde te Brussel onder het opschrift: "Uit de activistische warwinkel" en zegt o.m.:

De activisten leveren (intussen) het bewijs, dat ze aan het einde van hun dwaasheden nog niet zijn gekomen. Na de reis van Berlijn hadden zij trouwens niets meer te verliezen, noch aan staatkundige eer noch aan politiek gezond verstand. Waren de omstandigheden, waarin ons land verkeert, niet zo tragisch, dan zou men spreken van politieke zotternij.

De Brusselse betogers schijnen de politieke toestand van Vlaanderen vergeleken te hebben bij die van Polen en gevraagd te hebben dat aan Vlaanderen een zelfde politieke zelfstandigheid zal worden gegeven als aan het Poolse volk. Wanneer aan dit laatste de gelegenheid werd geboden om zich staatkundig in onze plaats te stellen, zou het echter geen ogenblik aarzelen, nu evenmin als zulks vroeger het geval zou zijn geweest. Tot een werkelijke zelfstandigheid is het zelfs voor het Congres over Polen lang niet gekomen en wanneer de Centralen hun zin krijgen, zal het er ook nooit toe komen. Maar het is begrijpelijk, dat het Poolse volk, dat de ellende der verdrukking van Russische en Pruisische zijde in al haar omvang heeft gekend, zich reeds in een betrekkelijke welstand verheugt. Dat het echter niet zo maar de bezettende macht in de armen valt, zoals de vurigste activisten het schijnen te doen, pleit voor het waardigheidsgevoel en voor de politieke zin van de Polen, want zij weten, dat oppassen de boodschap is.

Telkens wanneer de activistische voorhoede echter een zeker gerucht maakt rondom een bepaalde gedachte, dan kijkt men onwillekeurig naar Berlijn. Is de betoging van de Alhambra het voorspel op zekere sensationele verklaringen, met welke von Hertling zich weldra op zijn beurt als bevrijder en beschermheer van ons Vlaamse volk wil opwerpen? Door de politieke scheiding tussen

Noord- en Zuid-België te willen invoeren, zou hij zijn aanzien echter geducht schaden en bovendien een zeer slecht commentaar leveren op de bekende vredesmotie van de Rijksdagmeerderheid. Of is het een zet van de Tirpitzpartij in samenwerking met de leiders van de Duitse politiek in het bezette gedeelte? Het zal spoedig blijken, maar geheel de Duitse officiële bombarie zal niet in staat zijn om aan het kunstmatig werk der activistische scheurmakers enige stevigheid te verlenen.

De Toorts bevat een artikel "Ewigh gaet voor ogenblick", waarin men het volgende leest:

Verleden zondag werd in de Alhambra te Brussel een grote meeting gehouden, waar de voornaamste Vlaamse leiders zich uitspraken voor politieke zelfstandigheid van Vlaanderen en Wallonië en tegen de oorlogspolitiek van de Haverse regering, waarvan zij voortaan het gezag in Vlaanderen niet meer erkennen.

In sommige kringen zal men in dergelijke betoging weer eenvoudig een manoeuvre van de Duitsers beweren te zien, een poging om verdeeldheid onder de Belgen te verwekken, maar dan mag men herinneren aan de hierboven vermelde ontdekking van de passivisten, dat tweedracht veeleer gezaaid wordt door diegenen, die een volk zijn recht onthouden dan door hen die voor dit recht in de bres springen.

En men helpt overigens geen van beide partijen, en brengt de zaak geen zier verder met het voorzichtige, zogenaamd verzoenende oordeel, dat de regering er wel is, maar dat zij ongelijk heeft, haar plichten, mede als Ententelid, tegenover de Vlaamse nationaliteit te verzuimen, maar dat de Vlamingen daarom toch niet, in volle oorlog, op verloochening van hun regering en eigenhandige herinrichting van het Vlaamse huishouden moeten bedacht zijn.

Het feit waarmee rekening dient gehouden te worden is, dat waar een regerende kaste onbevattelijk blijkt voor de ziel van een volk, dit volk geplaast wordt voor de keuze: of zijn ziel, of zijn regering te verloochenen. Voor hen, die steeds maar schermen met het argument, dat de oorlogstijd voor het zetten van een nieuwe koers niet geschikt is, werd reeds honderd maal betoogd dat een koers in de lijn van het Vlaamse recht, de toewijding van het grootste gedeelte slechts zou kunnen aanwakkeren en tevens de positie van België zedelijk zou vestigen. Ook nog, dat overal elders in ruime mate toegegeven wordt aan de door de oorlog versterkte ethische en sociale stromingen, en dat juist een periode van grootscheepse hervormingen op alle gebied, en van diepgaande beroeringen, bijzonderlijk gepast is om verouderde instellingen en opvattingen voor goed uit de wereld te helpen.

29 november 1917

Minister de Broqueville en Kamiel Huysmans over de Vlaamse kwestie. (Ingezonden)

Het bericht omtrent het dreigend conflict en de op handen zijnde ministeriële crisis te Le Havre, een paar weken geleden in de N.R.C. verschenen, heeft in verschillende Belgische dagbladen aanleiding gegeven tot commentaar waarbij ook de Vlaamse Beweging betrokken werd.

Volgens Vrij België werd de positie van de Belgische premier, de Broqueville, in gevaar gebracht door “de annexionistische en Fransgezinde maffia”, omdat de minister eindelijk ingezien had, dat er voor de Vlaamse rechten iets moest gedaan worden en zelfs besloten had, op koning Alberts verjaardag in een grote rede enige voldoening te geven aan de trouw gebleven flaminganten. Het Belgisch Dagblad echter stelde de zaak gans andersom voor: het

waren juist de Vlaamsgezinden van het genre van Cauwelaert – de vertrapte activisten, zoals dit blad ze noemt – die in samenwerking met de “neutralisten en défaitisten” de Broqueville’s stelling hadden ondermijnd.

Nu le XXe Siècle van de 21e ll. ons bereikt heeft met de tekst van juist dat gedeelte van de onuitgesproken rede waarin over de nationaliteitskwestie gehandeld wordt, zijn wij niet langer op veronderstellingen aangewezen en kunnen wij precies weten wat de Vlamingen van het hoofd van het huidige Belgische kabinet te verwachten hebben.

Weliswaar eindigt die rede met een aanhaling uit de memorie van toelichting, die op 8 oktober 1916 aan de koning werd voorgelegd met het voorstel tot de verordening waardoor aan een aantal Gentse professoren hun Belgische eretekens worden ontnomen, waarin gezegd wordt, dat aanstonds na de vrede recht zal geschieden aan de Vlaamse taal, maar hoe de minister zich dat voorstelt, wordt, nu zomin als vroeger, vermeld en wat voorafgaat laat niet tot veel goeds voor Vlaanderen te verwachten.

Inderdaad, het hele voorafgaande betoog is een lofzang op de Belgische tweetaligheid in Vlaanderen – “de geestdodende tweetaligheid” zoals Emanuel De Bom ze destijds noemde² - die met het oude, maar altijd weerkerende, want blijkbaar enige, argument uit de geschiedenis – het argument dat het vroeger ook zo geweest is – verdedigd wordt.

In de middeleeuwen, in de Renaissancetijd en in de 18^e eeuw was het zo, beweert de minister van buitenlandse zaken: “Vlaanderen heeft

---

² Vlaanderen, jaargang 1906. – “Over Belgische Tweetaligheid”.

zich nooit willen opsluiten binnen een cultuur, die het uit de Belgische gemeenschap zou gesloten hebben.”

Alsof het historische argument voor de moderne volksstaat nog als een argument zou mogen gelden en alsof dat historisch argument inderdaad wel historisch juist zou zijn.

De geschiedenis leert ons weliswaar, dat vreemde overheersers aan wie ons land was toegefallen – om te beginnen de Bourgondiërs – zich van de Franse taal bedienden om de administratie van hun vorstelijke rechten en belangen te voeren. Waar die administratie direct met het volksleven in aanraking kwam, werd zij op zijn minst tweetalig en alles wat nog uit het volk zelf kwam was en bleef tot de tijd van de Franse overheersing, uitsluitend Vlaams. Voor de Bourgondiërs leefde er in de Vlaamse gewesten een uitgebreide hoofse literatuur in de taal van het volk en toen in 1792 na de eerste Franse inval – onder Dumouriez die nog enige vrijheid liet – voor het eerst de burgerij van de Belgische provincies over de inrichting van de moderne staat ging beraadslagen, gebeurde dit in de Vlaamse steden uitsluitend in de Vlaamse taal, behalve in de vergaderingen van een paar dekenijen uit Brussel waar, naast het Nederlands, ook Frans gebruikt werd³.

Het volk – zelfs wanneer men niet alleen kijkt naar de meerderheid van het getal, maar ook in acht neemt de grote waarde van het ene individu boven het andere – was in de Vlaamse gewesten bijna uitsluitend Vlaams van taal gebleven; de vreemde overheersingsmachine alleen was Frans⁴.

---

³ Borgnet – Histoire des Belges à la fin du XVIIIe siècle, t. II pp 404-406, en J. F. Willems – Lettre ouverte à S. van de Weyer, p. 33.

⁴ Ik weet wel dat er zijn die het bestaan van een vreemde overheersing over de Belgische gewesten ontkennen, (tenminste

Doch al was alles zelfs tweetalig geweest, wat zou dat betekenen? Moet men aan het Frans misschien nog staatsrechten toekennen, - de privérechten inzake het taalgebruik wil natuurlijk niemand beperken – omdat, naar de Broqueville, die het uit Pirenne haalt, de XVIII provincies, Duitse zoals Waalse, zich destijds tegen Spanje hebben opgemaakt onder de gemeenschappelijke Franse kreet van “Vivent les Gueux!”

Het historisch argument is het argument van sommige Duitse geleerden, die België's annexatie eisen, omdat dit land in de Middeleeuwen bij het Duitse rijk hoorde; in de Renaissancetijd en in de XVIIIe eeuw aan de Duitse keizer onderworpen was.

In deze tijd – in bijna alle tijden overigens was het zo – zal de toekomst van het hele volk van meer belang zijn dan het historisch privilege van een enkele klasse.

Wat de Broqueville's beschouwingen vooral belangrijk maakt, is dat hij zijn betoog over de taalkwestie inleidt met enige woorden over zijn standpunt in de buitenlandse politiek:

“Van de economische positie, die aan België in het nieuwe Europa zal worden toegewezen, hangt voor dit land de mogelijkheid af om ook in de toekomst de rol van trouwe wachter over de oevers van de Maas en aan het Noordzeestrand te blijven vervullen. In 1831 heeft men de Belgische kwestie – zo zwanger aan verreikende gevolgen – geregeld in een geest van wantrouwen tegenover dit oude volk, dat

---

vóór 1914), maar wie de rol van de Bourgondiërs en hun opvolgers naar waarde wil leren schatten, leze niet alleen Pirenne, die de ondemocratische Duitse staatsgedachte op de Belgische geschiedenis entte, maar ook de studie van zijn collega Paul Fredericq over die prins en zekere beschouwingen van V. Fris over hun politiek tegenover de gemeenten,, in zijn “Histoire de Gand”.

zich als een jonge natie kwam te doen kennen. Dit wantrouwen zal zich niet opnieuw voordoen. Mogen wij ook in het oosten een valse vriend ontdekt hebben, elders hebben wij ware vrienden gevonden, die overtuigd zijn geworden, dat een onafhankelijk en sterk België, dat geheel meester is over zijn eigen politiek, een noodzakelijk element is onder de schikkingen waardoor men het Europese evenwicht en de algemene veiligheid wil waarborgen.”

Wie voldoende bekend is met de “Belgische” publicaties van de laatste jaren, zal in deze ministeriële woorden, die als “inédit” in le XXe Siècle verschijnen, stellig een grote verwantschap met de beweringen van de annexionisten erkennen: België moet niet alleen onafhankelijk zijn, maar ook sterk en ontheven van de verplichting tot neutraliteit; de traktaten van 1831 moeten worden herzien; België moet een “Europese rol” kunnen spelen en de tegenwoordige vrienden van dit land moeten er economische overeenkomsten mee afsluiten, in de zin van de Parijse economische conferentie waar iets hoger met lof aan herinnerd wordt.

Wie de hoop mochten gekoesterd hebben, dat de huidige Haverse regering na het herstel van een onafhankelijk en alzijdig – neutraal België de Vlaamse taalkwestie in gezond democratische zin zou willen oplossen, worden door de niet uitgesproken, maar – en dit maakt het nog erger – in Le XXe Siècle gepubliceerde rede, weer eens te meer op pijnlijke wijze ontgoocheld.

Verheugend daarentegen in hoge mate zijn de verklaringen van K. Huysmans in een brief aan J. Hoste Jr. (Belgische Socialist van de 24e II.)

Wij zouden ongelijk hebben – aldus Huysmans – als flaminganten al te optimist te zijn. De geest van de regering is nog altijd evenzeer tegen ons; de activisten hebben vele onhandigheden begaan en na

de vrede zullen in de eerste plaats materiële belangen alle aandacht opeisen, zodat de Vlaamse cultuurbeweging lelijk in het gedrang dreigt te komen.

Het zou dan ook veel beter zijn, dat de kwestie bij de vrede zelf direct zou worden opgelost; en wat zou zich daar wel kunnen tegen verzetten? Wil men niet overal een gemeenschappelijke oplossing voor de nationaliteitenkwestie en zou het niet veeleer een eer zijn dan wel een schande, dat België daartoe zou bijdragen en zich aan de gemaakte overeenkomsten ook zou onderwerpen?

Aldus Huysmans, die als een van de meest invloedrijke leiders van de Belgische democratie, naast herstel van het oude België en verbod van handelsoorlog nu ook definitief heeft geschreven in zijn vredesprogramma: oplossing van de Belgische talenkwestie langs internationale weg.

De tegenstelling Duits België of vrij België wijkt meer en meer om plaats te maken voor een nieuw dilemma. Een Duits België inderdaad wordt met de dag minder waarschijnlijk, al laat men misschien te Berlijn zekere annexionisten en een zeker deel van de Vlaamse activisten nog al te zeer zonder tegenspraak.

Het nieuwe dilemma geldt slechts de wijze waarop België zijn vrijheid zal willen en kunnen gebruiken; wordt het herstelde België een nationalistisch België van de Broqueville, een "Bourgondisch" België, dat een actieve rol speelt in de internationale politiek, niet meer neutraal is en in andere levensvoorwaarden wil leven dan die van 1831, of een binationaal democratisch België van Vlamingen en Walen, die met elkaars hulp slechts hun eigen leven willen leven. Dit dilemma is er een waarvan de oplossing ook voor de Nederlanders van het allergrootste belang is.

2 december 1917

In Vrij België is een brief opgenomen van C. Huysmans: “De Vlaamse kwestie en de internationale stromingen” naar aanleiding van een artikel van van Cauwelaert in dat blad. Huysmans schrijft o.m.:

Wat willen wij?

1. De scheiding van België in twee staten zoals zekere activisten dit wensen? Neen. Die oplossing verwerpen wij.
2. Het behoud van België als federatieve staat en een politieke scheiding in twee kantons, op zijn Zwitsers, zoals andere activisten dit wensen? Neen. Deze oplossing verwerpen wij ook.
3. Het behoud van België als militaire staat, met één parlement, maar met een gedeeltelijke splitsing van zekere besturen, o.a. van de cultuurdepartementen? Dit is mijn standpunt. Dit is steeds mijn standpunt geweest. Om het nog klaarder uit te spreken: ik wens, dat het Ministerie van Kunsten en Wetenschappen alle scholen zou omvatten – ook het technisch onderwijs – en dat hier bestuurlijke scheiding zou plaats grijpen: een afdeling voor de Nederlands sprekende scholen, een afdeling voor de Frans sprekende scholen. De Vlamingen en de Walen moeten meester zijn, beiden afzonderlijk, over hun eigen beschaving. Het Vlaamse departement zou o.a. bevatten: de lagere scholen, verder de middelbare scholen, en, boven op, de hogeschool van Gent. Daarbij de academies, de teken- en muziekscholen, de vak- en nijverheidsscholen, de musea en de schouwburgen. Dit departement zou het levend organisme zijn van de cultuureenheid van Vlaanderen, niet een lichaam van pedanten en bureaucraten, maar een groeiend iets, dat ons volk het bewustzijn zou geven van zijn eigen ik. Het departement zou

tevens nagaan wat in de andere departementen gebeurt inzake van taalgebruik. Hier moet een organisatie de bestaande wetgeving vervolmaken, zodanig, dat ons volk eindelijk zou worden wat het moet zijn.

Wanneer men deze denkbeelden vergelijkt met de opvatting van velen, die in de laatste tijden aan nationalisme hebben gedaan, dan moeten ze voorkomen als uiterst gematigd. Dat weet ik en daarom ben ik ook overtuigd, dat ze ingang zullen vinden. En, krijgen we, in deze gematigde richting, van het Vredescongres der Staten een mandaat tot uitvoering, dan schijnt het mij, staan we sterker dan met de blanco politiek van het onbeschreven blad.

7 december 1917

Baron de Broqueville en de Vlaamse beweging.

Men schrijft ons:

Reeds een paar maal zijn hier ter sprake gekomen de verklaringen, die baron de Broqueville, de Belgische minister van buitenlandse zaken, had willen afleggen in de redevoering, die hij op koning Alberts naamfeest te Parijs gehouden zou hebben. Die redevoering kon niet uitgesproken worden door de minister, die aan heupjicht leed, en de afgevaardigde Neven las haar uit zijn naam voor. Ze behandelt de huidige en toekomstige politiek van België naar binnen en naar buiten, waaromtrent de minister zeer interessante nieuwe gezichtspunten aanduidt. In verband met de taalkwestie bevat de redevoering, die aan de pers medegedeeld is, de volgende passage.

"Duitsland stelt zich echter niet tevreden met onze economisch ten onder te brengen. Bewust van de ijdelheid van zijn veroveringsdromen, poogt het op dit ogenblik in ons staatsorganisme ziektekiemen te verspreiden: de bestuurlijke

scheiding, ingevoerd tussen het Vlaams en het Waals gedeelte van het koninkrijk, is niets anders dan een werktuig tot verdeling, waarvan de uitvindere hopen, dat het splitsing zal veroorzaken in het blok, waarop reeds bij de aanval op Luik het geweldig offensief van 1914 werd gebroken. Men wil er als een doorgangsservitude van maken, om des te makkelijker Engeland en Frankrijk in het hart te treffen.

Aan het protest van de Belgische regering tegen deze hatelijke verminking van het vaderland, ging vooraf het protest van al wat in bezet België en bijzonder in Vlaanderen het meest gezag heeft. Nooit heeft België zich eendrachtiger getoond. Terwijl het militaire gezag van Duitsland langs onze kusten de deportaties en de dwangarbeid liet voortzetten, drong het bestuurlijk gezag met machtsmiddelen een maatregel op, waartegen zich ons geheel verleden verzet.

Antwerpen, het hart van Vlaanderen, heeft in een brief, ondertekend door de gemeenteraad, op heerlijke wijze deze zijde van het vraagstuk in het licht gesteld.

"Te allen tijde, zegt deze brief, hebben de Vlamingen en de Walen integendeel in onze streken gewerkt en geleefd in de omringing van dezelfde openbare inrichtingen; sedert de middeleeuwen waren de drie grote lenen, die de grondslagen uitmaakten van ons land, het Graafschap Vlaanderen, het hertogdom Brabant en het prinsbisdom Luik, tweetalig in hun bevolking; later hebben de zuidelijke Nederlanden dit tweetalig karakter bewaard, wat niet belette dat het recht der beide talen er op de volledigste wijze werd geëerbiedigd. Deze zelfde gelijkheid in rechten, deze zelfde voorwaarden, zo voordelig voor de ontwikkeling van ons volksleven in Vlaanderen, kunnen wij ook verwezenlijken in het huidige België, en we willen ze zien verwezenlijken voor de Vlaamse streken, maar dit moet ons

eigen parlement verrichten en dit moet geschieden zonder vreemde inmenging en zonder aanslag op de eenheid van ons land."

De geschiedenis beaamt ten volle deze verklaring. Ze vernielt de basis van het gebouw door de Duitsers uitgedacht, waar deze het, met een gemakkelijk te raden doel, voorstellen alsof ze tot taak genomen hadden om een vervallen nationaliteit weer op te richten. België is nooit een land geweest, waar twee rassen, toevallig bij elkaar geplaatst, onderling streeden en beurtelings de bovenhand behielden. De feiten protesteerden krachtig tegen zulk een enge en kleinzielige opvatting van onze historische evolutie. De werken van onze twee grote geschiedkundigen Godefroid Kurth en Henri Pirenne stellen het genoegzaam vast.

In de middeleeuwen was het taalprincipe het minst invloedrijke element bij de vorming van de staten. Allermint in de Belgische gewesten gaf men er acht op. "Dit land, schreef Godefroid Kurth in 1890, is een van de landen, waarvan de hele geschiedenis protest aantekent tegen de politieke classificaties, die de taal tot grondslag zouden nemen". Het Graafschap Vlaanderen had zijn Frans gewest. Brabant bevatte het Waals gebied Nijvel. Luxemburg had onder zijn leengoederen de Waalse graafschappen van Durbuy, Laroche en Chiny. Henegouwen had ten noorden een Vlaamse strook. Het hertogdom Limburg omvatte voor de helft Walen en Vlamingen. In het prinsbisdom Luik waren er op 23 steden 12 Waalse en 11 Vlaamse. Vruchteloos zal men, gedurende dit tijdvak, in deze gewesten, de sporen zoeken van een rassenstrijd, zelfs niet in de oorlog naar buiten. In de 14^e eeuw tastte de strijd van de Vlaamse gemeenten tegen de Franse monarchie op generlei wijze de harmonie aan, die er binnen het Graafschap tussen de bevolkingen van verschillende afkomst bestond, en het Vlaams patriottisme was even vurig in het Frans gedeelte van Vlaanderen als te Brugge en te

leper, en alleen in het Vlaamse Gent roerde zich een partij, toegedaan aan de koning van Frankrijk.

Het werk dat heden de verdrukkens van België verrichten, wanneer ze pogen Vlaanderen om te vormen tot een land, dat geheel zou gesloten blijven voor de Franse taal en cultuur is in tegenspraak met eeuwenoude overleveringen. Het kan slechts door de macht in stand worden gehouden. Het stoot op een onoverwinnelijke tegenstand, die bezielde wordt door de oudste overleveringen van deze edelmoedige gouwen.

Tijdens de middeleeuwen waren de leidende standen tweetalig en van dit tijdvak af dateert het gebruik bij de Waalse en Vlaamse families om hun kinderen uit te wisselen teneinde hun de studie van de talen te vergemakkelijken. De abdijen van Sint-Truiden, Lobbes, Nijvel, deze zo krachtige centra van het intellectuele leven, wierven hun kloosterlingen aan, zonder onderscheid, in de beide delen van het land; de openbare bibliotheken, evengoed als de particuliere bevatten Franse en Vlaamse werken en aan de letterkundige prijskampen, ingericht door de steden, namen, zonder onderscheid ook, de Vlaamse en Franse verenigingen deel; te Doornik behaalde in 1455 een vereniging van Rijsel de eerste prijs voor het Frans en een vereniging van leper de eerste prijs voor het Nederlands.

Juist in dit gemengd karakter ligt de oorspronkelijkheid van onze nationale beschaving. De geleerde studies van de heer Pirenne hebben bewezen dat dit karakter aan zichzelf gelijk blijft gedurende de eeuwen. In de voorrede tot zijn geschiedenis van België, die gedateerd is op 12 januari 1900, zegde de bekende professor van de universiteit te Gent, die op het ogenblik in Duitse gevangenis zijn Belgisch patriottisme uitboet: "Men moet België, – hij spreekt van het oude België – dat etnografisch verdeeld is tussen het Germaanse ras en het Romaanse ras zoals het ook op politiek gebied, verdeeld is

tussen Frankrijk en Duitsland, beschouwen als microkosmos van westelijk Europa." En deze zeer karakteristieke uitdrukking is eigenlijk niet van hem. Hij heeft ze overgenomen van de Duitse historicus Karl Lamprecht. De werken van Pirenne boezemden de Duitse geleerde wereld zulk een achting in, dat ze in Duitsland gepubliceerd werden in het Duits, een jaar voordat ze te Brussel verschenen in het Frans! Sedertdien heeft echter de politieke macht deze gegevens willen herzien en we hebben te aanschouwen gekregen een werkelijk offensief van Duitse professoren, die zich er op toeleggen om de diepere grondslagen van onze eerbiedwaardige nationaliteit te loochenen en eveneens het gemengd karakter van onze bijzondere beschaving.

Doch feiten blijven feiten.

Vlaanderen is er nooit op uit geweest om zich, geheel alleen, op te sluiten in een cultuur, die het zou scheiden van de Belgische gemeenschap. Wat we zien in de middeleeuwen, zien we ook gedurende de renaissance. In 1562 moet de Universiteit te Leuven een cursus in het Frans instellen, om haar Vlaamse leerlingen te kunnen behouden. De leidende standen blijven in Vlaanderen hardnekkig tweetalig. "Het Frans is in het zuidelijk gedeelte van het land de nationale taal, zegt Pirenne, en het heeft kunnen aarden ook in het noorden, waar het meehelpt, voor zijn deel, om de eenheid van de 17 provincies in stand te houden. De kreet "Vive le Gueux" was de gezamenlijke wapenkreet van de Walen en de Dietsers, toen ze opstonden tegen Spanje. "Tot aan de regering van Maria Theresia, die, hoewel zij een Germaanse keizerin was, het Vlaams op de achtergrond stelde, was de administratie van de Belgische provincies tweetalig. Het Frans was de taal van het centraal bestuur: de Raad van State en de grote Raad van Mechelen beraadslaagden in het Frans; in de Staten-Generaal had het Frans, al waren de beide talen werd toegelaten, steeds de bovenhand. Doch in de provincies

spraken de organen van de administratie de taal van hun geadmistreerden en pasten zij de tweetaligheid toe, waar het nodig bleek. De kanselier van Brabant was gehouden Latijn, Vlaams en Frans te kennen. In Vlaanderen werden de akten betreffende het Doornikse opgemaakt in het Frans. In Limburg publiceerde men de ordonnanties in de twee talen en niet zonder reden heeft men een symbolische betekenis gehecht aan de daad van de heraut, die, op het voorplein van St. Lambert, in het Vlaams en in het Frans de uitslag bekendmaakte van de verkiezing van de prins-bisschop.

Onze hele geschiedenis is vol van de innige samenwerking van de beide rassen, waarvan het moderne België het eindelijk afgewerkt meesterstuk is.

Het is dus een grove vergissing vanwege onze vijanden als ze beweren te kunnen scheiden wat eeuwen verbonden hebben, als ze het beproeven Vlaanderen aan de Waalse beïnvloeding te onttrekken en Wallonië aan de beïnvloeding van Vlaanderen. Ze hebben niet ingezien, dat de taalmoeilijkheden bij ons een uitgesproken sociaal karakter hebben en in niets de leefbaarheid van het ene en onverdeelbaar vaderland aantasten.

We zullen de moeilijkheden oplossen in vrede en rust, en we zullen daarbij te rade gaan bij onze historische overleveringen, die aanwijzen welke de grondslagen zijn van de tweetaligheid en van de gemengde cultuur, die de eer van onze streken uitmaakt.

Het werk van de overmacht zelf zou vanzelf te gronde gaan zodra de Pruisische overheersing uit ons land verdwijnt. Het België van heden en het België van gisteren beschermen allebei het België van morgen. Vrij zullen we de taalkwesties, die zich nog voordoen, oplossen. De droeve dagen, die het land heeft moeten doormaken, maken het ons begrijpelijk hoe wij de eerbied voor die vrijheid levendig moeten

houden. Zoals de regering zegde in haar rapport aan de koning, van 8 oktober 1916, "is zij overtuigd, dat, zodra de vrede zal hersteld zijn, het overleg tussen alle mensen van goede wil, aan de Vlamingen, zowel op het gebied van het hoger onderwijs als op elk ander gebied, de volledige gelijkheid in rechte en in feite zou verzekeren, die er ingevolge de wens zelf van onze grondwet moet bestaan."